

D-ale Dîmboviței de altădată

ALEXANDRU BADEA

Repetatele modernizări ale orașului din secolul nostru ne-au obișnuit cu o Dîmboviță cuminte, previzibilă, sobră chiar între malurile ei taluzate, mai demult cu pămînt, mai de curînd cu beton. O Dîmboviță la care accesul nemijlocit al oamenilor, altfel decît cu privirea aruncată mai mult indiferent și în grabă de pe „splai” ori de pe poduri, este o situație de excepție, născută din necesități tehnice de întreținere a râului, cel mai adesea.

Dar n-a fost întotdeauna așa. Cei mai în vîrstă își mai amintesc de mulțimile de bucureșteni care, la Bobotează, dădeau năvală pe maluri pînă la firul apei, dornici să urmărească pe cît mai îndeaproape cu puțință anualul ritual al aruncării – sau scoaterii – crucii din Dîmbovița. Aceasta însă, continuarea unei vechi tradiții, se petrecea numai o dată pe an, pentru ca mai apoi totul să reîntre în normal și Dîmbovița să-și reia ținuta ei leneș-solemnă în relativa-i intangibilitate, cel puțin în aria propriu-zisă a orașului. Cu peste o sută de ani în urmă, însă, înainte de marea modernizare a Dîmboviței din cel de-al nouălea deceniu al secolului trecut, era o mare forfotă nu numai pe malurile râului, dar chiar și... în apă!

Aceasta, din pricina multelor întrebunțări pe care bucureștenii găsiseră de cuviință să le dea Dîmboviței lor, așa cum era ea: apă de băut și apă de spălat, forță motrice pentru mori și canal deversor pentru gunoaiile orașului. Toate la un loc și în același timp!

Cîtă vreme n-a existat un sistem de alimentare cu apă al orașului, din primăvară și pînă toamna tîrziu o mare parte a bucureștenilor, ca să se spele, veneau ei la apă, apa nevenind la ei. Desenele lui Preziosi și – la cîteva decenii bune distanță – fotografiile lui Stahl ne-au păstrat imagini sugestive ale acelor desfătări bucolice în care se transforma, sub cerul liber dîmbovițean, satisfacerea unor necesități de igienă corporală elementară. În fond, lucrurile arătau așa de sute de ani și așa aveau să mai arate, încă, pînă la începutul secolului nostru, modernizarea spunîndu-și ceva mai greu cuvîntul asupra moravurilor decît asupra lucrurilor.

În principiu, în deceniile care au precedat amintita modernizare a Dîmboviței, valorificarea râului pentru îmbăiere era reglementată, în sensul că existau construcții, instrucțiuni de construcție, regulamente de folosință și prevederea unor aprobări pentru băile de pe Dîmbovița. De regulă, construirea unei asemenea „băi de gîrlă” sau „băi plutitoare” i se aproba solicitantului numai pe timpul verii; în realitate construcția, odată făcută, rămînea și peste iarnă, în vederea următorului sezon estival, ceea ce atrăgea din cînd în cînd mînia oficialității municipale¹, pare-se însă mai mult pe hîrtie decît în fapt. Băile acestea „publice” erau, fără

îndoială, o afacere destul de lucrativă, din moment ce primăria nu ducea lipsă de cereri în această privință; de altfel, un solicitant cerînd aprobarea de a clădi o asemenea baie „bine construită, de (sic!) lemnele cele mai solide”, lîngă podul de la Beilic, își motivează demersul fără nici un echivoc: „baie cu care să mă pot hrăni în sezonul acestei veri”; aprobarea este însoțită de mențiunea că „pe cît baia va fi plutitoare, va fi de dimensiuni astfel încît să n-atingă firul apei și acoperită bine”². Cum rezultă din cele înfățișate pînă acum, ca și din alte documente, o asemenea baie era o gheretă de scînduri, amplasată chiar pe malul apei și, parțial, în apă, unde bucureșteanul se putea dezbrăca și îmbăia după cuviință în schimbul unei taxe modice. Multe din aceste înjghebări puteau cuprinde concomitent mai multe persoane, ceea ce ridica probleme delicate, cum ar fi cele sesizate de Consiliul de igienă al Capitalei, în ședința sa din 29 mai 1872: deoarece băile nu erau construite separat pentru „dame” și pentru bărbați, și „astfeliu în același acoperiș și compartiment intră oameni de ambele sexe”, iar „dintr-o asemenea amestecare de multe ori se întîmplă chiar pericole și morți cu aceia ce îndrăznesc a abuza de întrebuintarea băilor”, Consiliul cere primăriei ca „în interesul moralității publice” să condiționeze antreprenorilor de băi acordarea autorizației de separare a construcțiilor respective pe sexe³. Oricum ar fi, separate pe sexe sau nu, aceste băi nu se deosebeau prea mult, constructiv, de cele particulare pe care și le ridicau proprietarii riverani și erau amplasate, în principiu, în afara zonei centrale de atunci, de preferință pe lîngă podurile mari; multe din ele erau înjghebate în partea Dîmboviței situată în amonte de Podul Sf. Ilie, îndeosebi dincolo de Podul Apollo (Hasdeu), unde începeau de altfel și „băile de înnotat”.

O bună parte a bucureștenilor, în primul rînd riveranii, dar nu numai ei, făceau abstracție de aceste construcții cu taxă, și probabil prea „simandicoase” pentru gustul lor, valorificînd direct și fără complexe, cum am văzut, apa tulbure a Dîmboviței, într-un naturism sui-generis care venea în conflict mai curînd cu reacțiile pudibonde ale cîte unui slujbaş al administrației locale decît cu o reglementare de altfel inexistentă. Multe din sesizările acestor slujbași sînt autentice documente de moravuri ale vremii, de o savoare stilistică demnă de eroii lui Caragiale. Așa este cazul cu jalba Comisarului comunal de administrație din „coloarea verde”, înaintată primarului la 1 iunie 1867: „În toată întinderea rîului Dîmbovița, de la morile Pălici și pînă la Podul de Piatră din str. Craiovei, în locurile cele mai populate și pe la toate podurile peste rîu unde comunicația publică de ambe sexe și de toate etățile furnică într-un număr destul de însemnat, în toate zilele de dimineață și pînă seara se văz individe (indivizi – n.n.) de toate secsele și etățile scăldîndu-se și espuindu-se în locurile deschise pe marginea rîului în modul cel mai scandalos, întreținînd conversațiuni, lipsite de orice pudoare și de toate regulile bune cuviințe, nețîind nici un cont de ceea ce dătoresc moralității publice.

Lăsate astfel, aceste individe, a căror conduită este oprită de regulamentele poliției comunale, devine un spectacol scandalos și nesuferit, și subsemnatul neputînd face singur în distanța arătată pe această mulțime de individe fără instrucție și ignorantă, a respecta dispozițiunile comunale, pe cînd agenții siguranței publice sînt în completă indiferență, pentru aceasta cu onoare raportez d-voastră”.

Cel puțin într-o privință, zelul nostru slujbaş se dovedea și naiv, și ignorant: naiv, pentru că nu realiza cît de fragilă era autoritatea Primăriei în asemenea chestiuni, ignorant, pentru că nu știa că de fapt nu există nici o interdicție formală a unui atare „spectacol scandalos și nesuferit”. Asta cel puțin dacă e să-l credem pe primarul Pană Buescu mai la curent cu propriile-i reglementări, atunci cînd pe

hîrtia cu pricina pune rezoluția: „Considerînd că pînă acum nu se află nici o dispozițiune în această privință, primăria nu poate lua o asemenea măsură”⁵. Ceea ce înseamnă că lucrurile aveau să meargă mai departe tot așa, cu slujbașul nostru nădușind întru apărarea bunelor moravuri între podurile cu pricina, în lupta cu „individe de toate secsele și etățile scăldîndu-se și espuindu-se... în modul cel mai scandalos”, sub privirile indifferente ale polițailor de-acum de mult obișnuiți cu acest spectacol și convinși de inutilitatea încercărilor de a-l curma.

Dar nu numai oamenii trebuia să-i spele Dîmbovița, ci și lucrurile lor, mai ales produsele muncii unor întregi categorii sociale cum erau măcelarii, tăbăcarii și lînarii. Deja fiind nevoită să primească în apele sale și, eventual, să ducă cu ele „murdăliciurile” rezultate din tăierea animalelor la hală sau la „măcelăria” din josul orașului, din prelucrarea pieilor în Tabaci ori din spălarea lînurilor, Dîmbovița prelua și funcția de canal colector al gunoaielor orașului sau al unei mari părți din el. La cele de mai sus se adăugau gunoaiile și deșeurile de la cîrciumile și prăvăliile de pe malurile și din apropierea apei – în aprilie 1859, de pildă, „mecanistul fîntînelor”, care se ocupa de întreținerea „Mașinii hidraulice”, sesiza aruncarea în Dîmbovița a „murdăliciurilor” de la birturile și cîrciumile din capul străzii Belvedere, ceea ce, socotea el, implică pericolul otrăvirii unei bune părți din locuitorii orașului, probabil cei deserviți de Mașina hidraulică⁶ –, ca și „necurăteniiile” provenind de la „plimbătorile” pe care riveranii și le construiau – în pofida oricăror reglementări prohibitive – „pe malul gîrlei”. Și, poate, nimic nu semnifică mai pregnant această condiție contradictorie a Dîmboviței bucureștene – în același timp sursă de apă potabilă și canal deversor al murdăriei orașului, ambele atribute trebuind a fi împlinite în lipsa celei mai elementare amenajări tehnice, aceeași apă care rostogolea gunoaiile fiind trasă pentru băut⁷ – ca reclamația exasperată a aceluiași „mecanistul fîntînelor” adresată „Onorabilului Consiliu Municipal” (1858, ianuarie 16) din care reieșea că numeroși locuitori de pe malul Dîmboviței aruncă bălegarul cailor în apă „drept în fața canalelor de alimentație ale mașinilor de la fîntînele orașului”, faptă ce „n-ar putea fi tolerată în nici o parte a lumii”⁸. Cum se vede, încă de pe atunci românul era sensibil la comparația cu alte părți ale lumii. Atîta doar că „mecanistul” era neamț!

Dar, oricum ar fi fost în alte părți ale lumii, ce să ne mai mirăm de Costache Rosetti-Tejcanul care, luînd parte ca deputat moldovean, după Unire, la lucrările Adunării, își aducea apa de la moșie cu butoaiile, și cînd termina provizia, chit că lucrările se încheiaseră, chit că nu, punea caii la trăsură și se întorcea acasă!⁹.

À propos de Dimbovitza d'autrefois

Résumé

L'article évoque des aspects moins connus concernant «l'ingénieuse» mise en valeur de la Dimbovitza par les bucarestois, durant les décennies qui ont précédé la grande révolution edilitaire de la fin du XIXe siècle. A partir des documents et des informations y contenues, ce sont de petites esquisses de mœurs qui prennent naissance au bout de la plume, une vie toute pleine de pittoresque et de couleur qui était la vie dans le Bucarest d'autrefois.

Note

1. Pentru încălcarea angajamentelor de desființare a înjghebărilor de baie o dată cu venirea anotimpului rece, cf.: Arhivele Statului, filiala București, fond Primăria Municipiului București (P.M.B.), dosar nr. 76/1863, passim. Pe o sesizare din partea unui comisar comunal, primarul pune rezoluția: „La prefectura poliției, spre a face să se desființeze nu numai această baie ci toate câte se vor mai fi aflând pe Dîmbovița” – *ibidem*, f. 684.
2. P.M.B. 76/1863, f. 52 (1863, mai 27).
3. P.M.B. 16/1871, f. 142.
4. P.M.B. 30/1865, f. 197.
5. *Ibidem*.
6. P.M.B. 40/1858, f. 62.
7. Am reluat aproape textual constatarea unui contemporan, căpitanul Ștefan Dietrich, care nota că apa Dîmboviței, „un rîu întortochiat și destul de mare, ce-și rostogolește valurile tulburi prin oraș”, servea ca „articol de vînzare, la băut și gătit, cu toate că în el se scurg și canalele”; cf. M. Popescu, *Descrierea orașului București făcută de căpitanul austriac Ștefan Dietrich în anul 1855; în Bucureștii Vechi, I-IV, 1930-1934*, București, 1935, p. 89.
8. P.M.B., 40/1858, f. 4.
9. Apud Al. Predescu, *Dîmbovița, apă dulce*, 1970, p. 98.